

До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.152
у Львівському національному університеті
імені Івана Франка
м. Львів, вул. Університетська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора філологічних наук, професора Бистрова Якова Володимировича – на дисертацію **ЗАВАРИНСЬКОЇ Марії Сергіївни “Мовні засоби творення невизначеності в англійській постмодерністській мінімізованій прозі”**, подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія

Сучасні виміри мовознавчої науки визначаються зміщенням акцентів в бік дослідження міждисциплінарного знання, де мова слугує засобом доступу до осмислення тих чи інших аспектів пізнання світу людиною, а також особливостей когнітивних процесів, які відбуваються у ментальному просторі мовця і відбиваються у мові. Експансіонізм мовознавчих досліджень в інші царини гуманітарного знання і відповідно в такі предметні галузі, як лінгвістика тексту, наратологія, дискурсологія, когнітивна лінгвістика і синергетика, дали підстави Марії Сергіївни Заваринській звернутися до аналізу феномена невизначеності як характерної особливості «світоустрою поряд із його складністю, нелінійністю, нестабільністю, нестійкістю» (Ратніков В. Невизначеність як світовий феномен та його прояви в освіті. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2023. 29(1). С. 180-201.), окресливши предметне поле дослідження в рамках різновиду експериментального жанру – англійськомовної постмодерністської мінімізованої прози.

Актуальність теми дослідження. Дисертація Марії Сергіївни Заваринської є продуктивним досвідом аналізу ситуацій невизначеності, з якими зацораз стикається людина у повсякденному житті, та мовного оприявлення їх ознак в англійськомовній мінімізованій постмодерністській прозі, що свідчить про подальше опанування антропоцентричного вектора розвитку мовознавчої науки.

Спираючись на вищезазначене, можна стверджувати, що дисертація Марії Заваринської є без сумніву **актуальною**, з одного боку, для розв’язання питань, спрямованих на комплексний аналіз невизначеності як характерної особливості світоустрою і засобів її творення в англійськомовній постмодерністській мінімізованій прозі, а з іншого боку, зумовлена її уналежненням до сучасних

міждисциплінарних розвідок у царині когнітивно-дискурсивної парадигми знання.

Саме з міждисциплінарним спрямуванням слід пов'язувати **новизну** дисертаційної праці Марії Заваринської, адже у роботі здійснено реконструкцію невизначеності з позицій дискурсивно-наративного та когнітивно-синергетичного підходів, у тому числі проаналізовано її жанрову, наративну, лінгвокогнітивну та лінгвосинергетичну об'єктивацію в художньому тексті, що ще не набуло статусу системної розвідки у мовознавчій науці.

У дисертації зроблено спробу **новаторського** вирішення наукової проблеми сутності невизначеності як концептуальної ознаки англomовного постмодерністського мінімізованого художнього тексту та мовних засобів її реалізації; **уперше** запропоновано типологію нівелювання валентності і типи наративної невизначеності, а також **уперше** описано нетипові лексичні й синтаксичні комбінації специфічних маркерів невизначеності, в основі яких лежить нівелювання логічних зв'язків у словосполученні, реченні чи фрагменті тексту. Результати дослідження Марії Заваринської узагальнено у **нових** науково значущих висновкових **положеннях**.

Вибір **об'єкта дослідження** – феномена невизначеності в англійськомовній постмодерністській мінімізованій прозі у розмаїтті способів його вияву сприяє вирішенню важливого **завдання** дослідження – з'ясування специфіки творення невизначеності в англійськомовних постмодерністських мінімізованих художніх текстах у частині набуття невизначеністю наративної, композиційної і когнітивно-синергетичної значущості. Тому й не дивно, що вибір об'єкта лінгвістичного аналізу і методологічне підґрунтя рецензованої дисертації успішно розвиває традиції школи поезики постмодерністського художнього дискурсу під орудою наукової наставниці шановної дисертантки, професора Бабелюк Оксани Андріївни.

Дисертаційна робота цілком вписується у проблематику досліджень, які виконуються на кафедрі світової літератури Львівського національного університету у межах теми «Світова література в сучасному науковому дискурсі: методологія, вектори інтерпретації, культурологічний контекст» (державний реєстраційний номер 0123U102610). Тему дисертації затверджено вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 77/11 від 27.11.2019 р.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, підтверджується застосуванням належних методів дослідження, що дало змогу здобувачці дійти теоретично обґрунтованих висновків. На схвальну оцінку заслуговує потужний міждисциплінарний методологічний апарат, задіяний в дисертації М.С. Заваринської. Поряд із класичними **методами лінгвістики**

(контекстологічний, інтерпретаційно-текстовий, дистрибутивний аналіз, стилістичний аналіз; трансформаційний аналіз), Марія Сергіївна майстерно застосовує методологію когнітивної лінгвістики і синергетики. Насамперед це стосується напрацьованої методики когнітивно-синергетичного аналізу з метою конструювання невизначеності як емергентної структури у відкритому динамічному просторі постмодерністського мінімізованого художнього тексту і використання лінгвокогнітивної процедури мапування у частині творення кенотипу асоціативно-образного рівня композиційно-стилістичної структури, які дали змогу розкрити лінгвокогнітивну специфіку засобів об'єктивації невизначеності.

Безперечно, що слушний методологічний інструментарій, яким послуговується М. С. Заваринська, спирається на ґрунтовне викладення **теоретичних засад** досліджуваної проблеми. До безперечних переваг роботи належить обґрунтована концепція проведеного дослідження і ретельний аналіз предметного поля (наприклад, пп. 2.1. Генеза становлення англійської постмодерністської прози, пп. 3.3. Ненадійний таратор як маніфестація наративної невизначеності в англійській постмодерністській мінімізованій прозі, пп. 4.1. Невизначеність як чинник творення емергентної когнітивної структури в англійській постмодерністській мінімізованій прозі). Глибоке опрацювання праць із жанрології, когнітивної лінгвістики, теорії наративу і лінгвосинергетики, що свідчить на користь філологічної ерудиції дисертантки, дало змогу випрацювати комплексну методику аналізу мовних засобів творення невизначеності у постмодерністському тексті.

Щодо **практичної значущості** наукових здобутків авторки, відзначимо можливість використання результатів дослідження для викладання курсів із лексичної семантики і стилістики англійської мови, наратології, лінгвістики тексту, а також для розробки авторського літературознавчого курсу «Американська постмодерністська мінімізована проза».

Робота має типову **структуру**, яка правильна і цілком логічна, така, що повністю відповідає ґрунтовному викладу сформульованої у ній проблеми. Вступ містить усі нормативно визначені компоненти, у першому розділі викладено теоретичні засади дослідження, у другому розділі висвітлено методологічне підґрунтя дослідження, третій і четвертий розділи присвячено науково-практичному аналізу, у загальних висновках підбито підсумки проведеного дослідження.

Вірогідність положень і достовірність результатів дисертаційної праці М. С. Заваринської забезпечується опрацюванням значної джерельної бази (288 позицій), застосуванням релевантних методів аналізу, за допомогою яких опрацьовано великий обсяг **ілюстративного матеріалу** – 3023 текстові фрагменти, марковані ознакою невизначеності, які виокремлено з понад 5 тисяч

умовних сторінок досліджуваних текстів англомовної постмодерністської мінімізованої прози.

Достовірність отриманих результатів підсилюється упорядкованими 11 додатками у вигляді таблиці і малюнків, в яких репрезентовано види англійськомовної постмодерністської мінімізованої прози, типи наративної невизначеності, модель синергетичної взаємодії автора, читача і тексту, а також етапи творення конотації і новообразу в англомовній постмодерністській мінімізованій прозі. Щоправда, не цілком доцільним видається їхнє наскрізне дублювання у тексті роботи.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні результати дослідження відбито в шести публікаціях, серед яких – п'ять статей, надрукованих у фахових виданнях України, однієї статті (у співавторстві), опублікованої в іноземному виданні, індексованому в наукометричній базі Web of Science, які повною мірою відображають результати проведеного дослідження. Науковий доробок М. С. Заваринської апробовано на 11-ти міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях упродовж останніх чотирьох років.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Поряд із загальною високою оцінкою концептуальних положень дисертації, вважаю за необхідне зупинитись на окремих міркуваннях і запитаннях, що потребують додаткового висвітлення або пояснення під час захисту та врахування дослідницею в її подальших наукових розвідках.

Акцентуючи на актуальності обраної теми, новизні й обґрунтованості висновків, сформульованих у дисертації, і загалом належному рівні її виконання, вважаю за необхідне звернути увагу на окремі положення, що надають підстави для дискусійних зауважень. Ці міркування стосуються задіяної термінології, методики отримання результатів і, відповідно, інтерпретації аналізованого мовного матеріалу.

1. У рецензованій дисертації, зокрема у розділах, що визначають її теоретико-методологічне підґрунтя, спостерігаємо подекуди довільне використання спеціальної термінології. Беручи до уваги той факт, що об'єкт дослідження «невизначеність» розглядається під кутом зору багатьох гуманітарних дисциплін, використання терміна «невизначеність» у стосунку до постмодерністського тексту отримує позначення «категорія» (с. 44), «художній експеримент» (сс. 27, 81), «ефект» (сс. 88, 136), «ключовий аспект» (с. 153) і, нарешті, «невизначеність як чинник творення емергентної когнітивної структури» (с.133), що потребує додаткового тлумачення і можливої термінологічної однозначності.

2. Не можу цілком погодитися із логікою шановної Марії Сергіївни при поясненні лексичного типу нівелювання валентності, яка відбувається при

порушенні усталених патернів лексичних комбінацій, нівелюванні лексичних норм літературної мови. До того ж дисертантка послуговується теорією Миколи Миколайовича Пилинського, за якою норма літературної мови – це реальний, історично зумовлений і порівняно стабільний мовний факт, що відповідає системі й нормі мови, де остання стосується норм української, а не англійської мови.

Виникає запитання про те, чи можна вважати виявлені авторські новотвори на рівні слова чи словосполучення в аналізованих постмодерністських художніх текстах порушеннями літературних норм англійської мови?

3. У дисертації спостерігаємо дещо довільне потрактування когнітивного дисонансу, тлумачення якого потребує уточнення. Складається враження, результатом спровокованого когнітивного дисонансу постають нові конотації й кенотипи (с. 55). При цьому, як зазначає дисертантка, читач отримує неоднозначне враження, а вже потім починає трактувати мовні засоби, які спричинили певний комунікативний ефект. З іншого боку, когнітивний дисонанс постає результатом наративної невизначеності у постмодерністському художньому тексті (с. 70).

Як може прокоментувати дисертантка думку про те, що когнітивний дисонанс відповідає за текстове напруження, що є результатом розбіжності між двома видами знань – знанням актуального світу і знанням, отриманим читачем з текстового світу.

4. Вважаємо, що кожен розділ дисертації бажано починати з т. зв. попереднього вступу, у межах якого автором визначаються конкретні завдання, аргументується їхня теоретична та практична значущість і новизна. Важливим для такої преамбули має бути пояснення алгоритму вирішення поставлених завдань, які стосуються теоретико-методологічних підвалин дослідження невизначеності і звісно ж її реалізації в англійськомовних постмодерністських текстах. Крім того, такий попередній вступ до розділу вигідно окреслив би теоретичні передумови і практичні результати проведеного дослідження, насамперед, щодо логіки їхнього подальшого викладу. Теж саме стосується відсутності окресленої перспективи подальших розвідок у загальних висновках до дисертації.

5. Вважаю, що дослідження, які стосуються аналізування мовних засобів реалізації тих чи інших категорій, мають послуговуватися процедурою кількісних підрахунків. У виокремлених 3023 текстових фрагментах, маркованих ознакою невизначеності, кількісне співвідношення у корпусі лексико-семантичних і композиційно-стилістичних засобів і відповідно кількісне співвідношення лексичних і граматичних словосполук додало б достовірності дослідженню і вплинуло б не тільки на дані об'єктивації

невизначеності, а й на встановлення типу нарративної невизначеності у текстах постмодерністської мінімізованої прози.

Наведені міркування мають дискусійну природу і жодним чином не впливають на загальне позитивне враження від дисертації, а радше відображають сьогоденні проблеми досліджень у царині жанрології, лінгвістики нарративу і когнітивної лінгвістики.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертація М. С. Заваринської є самостійною науковою працею авторки. Усі висновки, зокрема й ті, що характеризують наукову новизну дисертаційного дослідження, одержані авторкою особисто. У дисертації не використовувалися ідеї та розробки, що належать співавторам.

Висновок. На підставі докладного ознайомлення з дисертацією та публікаціями вважаю, що кваліфікаційна наукова праця **“Мовні засоби творення невизначеності в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі”** є актуальним і завершеним дослідженням, узагальнення й висновки якого переконливо засвідчують глибину аналізу, аргументованість і достовірність отриманих результатів. Дисертація виконана з використанням відповідних методів дослідження, має теоретичне й практичне значення, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502), та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40, а її авторка – **Марія Сергіївна Заваринська** – заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент

Доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Яків БИСТРОВ